

# Jak dál s plněním Rozvojových cílů tisíciletí

ROBERT STOJANOV

## Úvod

Světová veřejnost, politici, nevládní občanské iniciativy i experti na rozvojovou problematiku vyhodnocují v letošním roce pětileté plnění tzv. Rozvojových cílů tisíciletí (Millennium Development Goals). Ve své komplexnosti a šíři záběru se jedná o jeden z nejambicióznějších a zároveň reálných závazků mezinárodního společenství v dějinách lidstva v boji s globální chudobou, na kterém se hlavní představitelé všech zemí na světě byli schopni shodnout. Klíčem ke splnění těchto cílů je především navýšení investic do sociální oblasti (zdravotnictví, vzdělávání, výživy a plánování rodičovství), životního prostředí (vody a hygieny, environmentální technologie) a infrastruktury (silnic, elektřiny a přístavů, informačních a komunikačních technologií) v hospodářsky chudých zemích. Tato opatření musí být nutně doprovázena maximálním oduštěním zahraničních dluhů ze strany bohatých zemí.

## Jak dál ...

Na začátku nového tisíciletí je koncept rozvoje chápán ve smyslu získání svobody, zvyšování možností a schopností lidí žít život podle svých představ. Důležité je, že se stále více berou v úvahu argumenty a pohledy skupin, které byly dříve vyloučeny z debat o rozvoji (například hlediska environmentálních hnutí, skupin zabývajících se kulturní, genderovou či etickou problematikou ve vztahu k rozvoji). Rozvojové cíle tisíciletí jsou právě posledním programem, který tento koncept posiluje.

Se zprávami hodnotícími naplňování rozvojových cílů se letos doslova „roztrhl pytel“. Zpráva o lidském rozvoji (Human Development Report) za rok 2003 uvádí, že jeden z hlavních rozvojových cílů – osvobození více než miliardy lidí z pout

extrémní chudoby – může být naplněn pouze za předpokladu, že chudé země přijmou rozsáhlé reformy a bohaté státy na ně odpoví stanovením lepších obchodních podmínek a vyšší rozvojovou pomocí (UNDP, 2003: 15–16).

V podobném duchu se vyjadřují i další dvě zprávy. Na začátku roku 2005 vydal studii UN Millenim Project (UNMP, 2005) poradní orgán generálního tajemníka Spojených národů pro vytváření strategií k naplnění Rozvojových cílů tisíciletí, ve které hodnotí dosavadní pokrok v plnění těchto závazků. A za stejným účelem v dubnu vydala Světová banka spolu s Mezinárodním měnovým fondem (WB, 2005) své hodnocení.

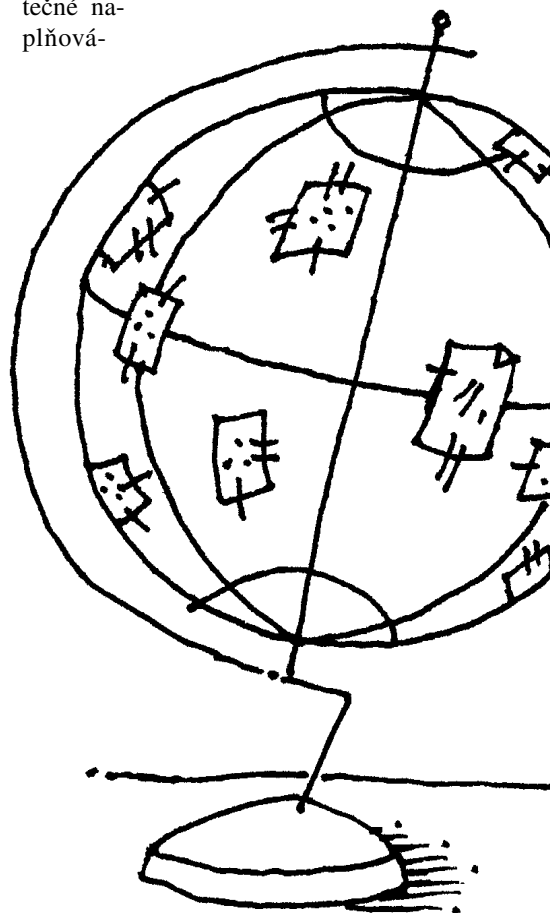
## Rychlé výhry

Zpráva s názvem *Investice do rozvoje* s podtitulem Praktický plán pro splnění Rozvojových cílů tisíciletí (UNMP, 2005) je určena přímo generálnímu tajemníkovi Spojených národů Kofi Annanovi a vypracoval ji tým odborníků pod vedením bývalého poradce Světové banky (WB) a Mezinárodního měnového fondu (IMF) Jeffryho Sachse a současného ředitele dvou významných institucí UN Millenim Project a Earth Institute na Columbia University. Studie je významná tím, že představuje praktický plán konkrétních kroků a doporučení nutných ke splnění daných cílů. Její hlavní myšlenkou je, že rozvojové cíle tisíciletí jsou splnitelné, ovšem za předpokladu, že bude navýšena finanční pomoc chudým zemím. Ta musí být doplněna řádnou státní správou a dodržováním lidských práv ze strany vládních režimů v rozvojových zemích.

Studie odmítá často užívané a zjednodušené odůvodnění problémů Afriky špatným řízením státu ze strany místních vlád (bad governance) nebo existencí vá-

lečných konfliktů. Naopak uvádí seznam zemí s dobrými způsoby řízení, nízkou mírou korupce a existencí svobodných společností (např. Ghana, Mali, Senegal, Benin). Opírá se přitom o indikátory pocházející ze zdrojů Světové banky a renomovaných nevládních organizací Freedom House a Transparency International, které se zabývají sledováním dodržování lidských práv, respektive míry korupce ve světě (UNMP, 2005: 146–148). Mezi další „brzdy“ rozvoje tohoto regionu zpráva řadí velmi vysoké místní ceny dopravy a malé trhy; velmi vysoké zatížení oblasti nemocemi; nepříznivé (geo)politiky z minulosti (např. břímě z dob otrokářství, kolonialismu, ale i studené války); velmi nízké rozšíření moderních technologií pocházejících ze zahraničí a nízká zemědělská produktivita. Tato kombinace společně s vysokým přírůstkem obyvatel nedovolí těmto zemím nastartovat vlastní rozvoj bez pomoci zvenčí (UNMP, 2005: 148).

Zpráva Sachsova týmu právě výrazně kritizuje nedosta-  
tečné na-  
plňová-



ní závazků navýšení rozvojové pomoci ze strany hospodářsky rozvinutých zemí. Pokud by tyto státy chtěly dodržet svůj slib, tzn. do roku 2015 navýšit pomoc hospodářsky chudým zemím na úroveň 0,7 procenta ze svého HDP, znamenalo by to dnes více než ztrojnásobení částky téměř 65 miliard USD (ekvivalent 0,23 procenta HDP států OECD; USA dokonce jen 0,15 procenta HDP se stále klesající tendencí !!!) z roku 2002. Pokud by cíle měly být dodrženy, vyžadovalo by to zdvojnásobené navýšení finančních prostředků již pro rok 2006 na 135 miliard USD (odpovídá přibližně 0,44 procenta HDP) a další postupné navýšení na zmíněnou úroveň 195 miliard USD do roku 2015 (ekvivalent 0,54 procenta HDP ve stejném roce) (UNMP, 2005: 251). Jak můžeme vidět, ani tato studie nepočítá se skutečným dodržáním závazku 0,7 procenta HDP.

Autoři zprávy navrhuji přijmout strategii tzv. rychlých vítězství (quick wins), která by v horizontu tří let nebo několika dalších let mohla přinést rychlé výsledky v podobě záchranu životů milionů lidí zasažených HIV/AIDS,

tuberkulózou, malárií podáním již existujících léků nebo zrušením poplatků za základní zdravotnické služby; sníženého počtu hladovějících či podvyživených obyvatel doplněním jejich stravy o nezbytné minerály a vitamíny; zvýšené školní docházky dětí zaplacením školného, školních uniforem a obědů ve školách; sníženého počtu malárií infikovaných obyvatel za pomoci šíření anti-malarických sítí zdarma pro každé dítě v oblastech zasažených touto nemocí; nižšího počtu zneužívaných žen pomocí národních kampaní vedených pro posílení role žen ve společnosti a reformy či posílení legislativy zaměřené na ochranu žen a dívek aj. Tato strategie by měla být zaplacená hospodářky bohatými státy zdvojnásobením jejich rozvojové pomoci za pomoci agentur Spojených národů (UN), Světové banky a Mezinárodního měnového fondu, které by se měly chopit příležitosti spustit tuto iniciativu již v roce 2005 (UNMP, 2005: 65–67).

Kromě toho by hospodářsky vyspělé země měly otevřít své trhy exportu zboží a služeb z rozvojových zemí a přednostně zrušit dotace svých především zemědělských výrobků tak, jak se dohodli zástupci zemí sdružených ve Světové obchodní organizaci (WTO) v Kataru v roce 2002 (podrobněji viz UNMP, 2005: 212–220). Katarské kolo liberalizace trhu by tak mělo být dokončeno do roku 2006. Nejbližší setkání zástupců členských zemí se má uskutečnit na konci letošního roku v Hongkongu, kde mezi hlavní agendu bude patřit právě časový harmonogram odstraňování subvencí zemědělské výroby v hospodářsky vyspělých zemích, protože zemědělské výrobky jsou jednou z mála komodit (kromě surovin), s níž se

mohou prosadit na trzích ekonomicky bohatých zemí.

### Ekonomický růst až na prvním místě

V podobném duchu se o světové liberalizaci obchodu a snížení zemědělských subvencí vyjadřují i experti Světové banky a Mezinárodního měnového fondu ve studii nazvané „Zpráva o globálním monitoringu za rok 2005. Rozvojové cíle tisíciletí od shody k činům“. „Mezinárodní společnosti musí usilovat o ambiciózní výsledek v jednáních Katarského kola o plné realizaci rozvojových slibů, které zahrnují především důležitou reformu obchodování se zemědělskými komoditami v rozvinutých zemích,“ tvrdí autoři zprávy a doslova hovoří o „pomoci obchodu“ („aid for trade“), což by pro hospodářství chudých zemí mělo znamenat dlouhodobý pozitivní efekt (IBRD, 2005: 10).

Naléhání na urychlené přijetí konkrétních opatření vedoucích k pokroku v plnění přijatých závazků je i v této zprávě jedním z hlavních apélů. V opačném případě hrozí vážné ohrožení splnění rozvojových cílů, zvláště v oblasti subsaharské Afriky, kde současné trendy ukazují výrazný deficit v plnění všech cílů (IBRD, 2005: 10). Autoři této studie poukazují na fakt, že výhody z jejich naplnění nebudou mít pouze stovky milionů chudých lidí, ale bude to znamenat rozvoj a větší bezpečnost pro všechny obyvatele světa. Právě rok 2005 je příležitostí dát jasný signál ke skutečnému naplnění cílů, protože nutnost zvýšit a zrychlit přijímání jednotlivých opatření je evidentní (IBRD, 2005: 11).

Zpráva dále připomíná, že každý týden v rozvojovém světě umírá 200 tisíc dětí do věku pěti let a 10 tisíc žen při porodu. Přibližně 115 milionů dětí v rozvojových zemích nenavštěvuje školu a jenom v subsaharské Africe letos zemrou dva miliony lidí na nemoc AIDS (IBRD, 2005: 1). Jako hlavní lék na odstranění těchto problémů a splnění všech vytyčených cílů experti obou finančních institucí ordinují ekonomický růst. „Podpora ekonomického růstu musí být základem strategie vedoucí ke splnění rozvojových cílů. Subsaharská Afrika potřebuje téměř dvojnásobné tempo růstu, to znamená v průměru sedm procent v příštím desetiletí“ (IBRD, 2005: 5). Ekonomický růst tvoří i základ tzv. *Dokumentů o strategiích na snížení chudoby* (Poverty Reduc-



## BOJ S GLOBÁLNÍ CHUDOBOU

tion Strategy Paper – PRSP), které rozvojové země přijímají na doporučení a po konzultaci s IMF a WB.

Pro urychlení pokroku v naplňování Rozvojových cílů tisíciletí vytvořili odborníci obou institucí tzv. pětibodovou agendu. Obsahem prvního bodu je přijetí zmíněných PRSP, což má být základní dokument státu, ale i pro donory pro boj s chudobou a harmonizaci rozvojové pomoci. Dalším bodem je zpřísnění výdajů veřejného rozpočtu společně s vytvořením příznivého klimatu pro soukromé podnikání, s tím, že se zajistí stabilní makroekonomické prostředí (nízká úroveň inflace, stabilní hodnota měny apod.) a konkrétními kroky v oblasti politiky (boj s korupcí, legislativní reformy, posílení vlastnických práv, zvýšení investic do budování infrastruktury). Takové prostředí má přilákat investice a vytvořit potřebný ekonomický růst, nutný pro boj s chudobou a ostatními problémy. Třetím bodem agendy je rozšíření základních služeb v oblasti zdravotnictví a školství, ale také i ve finančním sektoru. Obsahem předposledního bodu je již zmíněné uzavření jednání Katarského kola WTO nejpozději do konce roku 2006, a zejména reforma obchodu se zemědělskými komoditami (IBRD, 2005: 2–11).

Poslední, pátý bod agendy Světové banky a Mezinárodního měnového fondu se týká udržitelného zvýšení úrovně a zároveň i efektivity pomoci rozvojovým zemím. Konkrétně by mělo dojít ke zdvojnásobení oficiální rozvojové pomoci (ODA) do pěti let, zejména státům s nejmenšími příjmy a zemím subsaharské Afriky. Dále by měla být zvýšena kvalita pomoci, její flexibilita a předvídatelnost. V roce 2005 by mělo být uzavřeno současné jednání týkající se dalšího oddlužení (IBRD, 2005: 11–13).

### Spor nejen o rychlost

V čem se ovšem obě zprávy zásadně liší, je především důraz na prosazování neoliberálních principů v politice a hospodářství. Ve zprávě *Investice do rozvoje* od UN Millenium Project zaznívá silná kritika na adresu mezinárodních finančních institucí, a především Mezinárodního měnového fondu. Tyto instituce prý neberou rozvojové cíle vůbec v potaz a lpěním na rozpočtové disciplíně přímo zabraňují plnění národních plánů na snížení chudoby. Kritizovány jsou dosavadní a údajně málo ambiciózní dokumenty ke

snížování chudoby (PRSP), které jsou dosud základem oddlužení a půjček Světové banky. Přitom iniciativy v posledních letech směřují k výrazné redukci nebo úplnému odpuštění dluhů. A pokud již tvrdí, že se zaměřují na dosažení rozvojových cílů, nenabízejí téměř žádný prostor na jejich financování z veřejných rozpočtů. Proto Jeffrey Sachs a jeho tým požadují okamžitou revizi těchto dokumentů a jejich přizpůsobení Rozvojovým cílům tisíciletí. A zemím, které nemají dosud schválené strategie na snížování chudoby, doporučují, aby při jejich přijímání braly za základ plnění zmíněných cílů (UNMP, 2005: 58–61).

Autoři zprávy z UNMP připouštějí, že není možné očekávat změnu v hospodářství bez adekvátního budování infrastruktury, dodržování vlastnických práv, lidského kapitálu a zajištění fyzické bezpečnosti. Ale už se liší v názoru na politiku daňových prázdin či úlev pro nové investory. Podle nich se jedná pouze o chybné prosazování zájmů velkých zahraničních společností ze strany Mezinárodního měnového fondu a Světové banky (UNMP, 2005: 47).

Naopak experti Světové banky a Mezinárodního měnového fondu zase odmítají strategii „rychlých vítězství“, zmiňovanou ve zprávě UN Millenium Project, respektive ji považují za nedostatečnou. Rozumějí tomu, že je zde „pochopitelný zájem na rychlých výsledcích, jako jsou například insekticidy ošetřené sítě nad lůžky a zrušení školného“ (IBRD, 2005: 111). Zároveň však varují, že tyto „rychlé výhry“ nemusejí být dlouhodobě udržitelné a mohou vyčerpat kapacity potřebné v budoucnu, i když připouštějí, že některé nejrychlejší výhry je nutné použít jako část dlouhodobého procesu.

Tato argumentace expertů IMF a WB proti strategii „rychlých vítězství“ není příliš přesvědčivá, ale v každém případě je dobře, že upozorňuje na nutnost dlouhodobých či udržitelných řešení. Jisté je, že se v případě této strategie nejedná jen o psychologickou snahu dosáhnout alespoň nějakého viditelného pokroku, ale že zde hovoříme o zcela regulérních návrzích na záchranu života i zdraví milionů obyvatel hospodářsky nerozvinutého světa. Mezinárodní instituce odpovědné za rozvoj a vlády ekonomicky bohatých zemí by měly identifikovat země s kvalitním vládnutím a snahou snížit chudobu

a co nejdříve jim rapidně zvýšit pomoc. Podpora dobrého vládnutí by pak plnila i motivační úlohu pro jiné státy a případně i veřejnost v diktátorských režimech. Právě příklon k malým a jednoduchým řešením by mohl nahradit předchozí strategie založené na financování nesmyslných megalomanských projektů, které přinesly rozvoj převážně kontům několika státníků či velkých společností, a obyvatelům rozvojových zemí větší chudobu a nekonečné zadlužení.

### Dosažitelnost Rozvojových cílů tisíciletí

„Cíle jsou příliš důležité, než aby mohlo jejich naplnění selhat,“ tvrdí autoři zprávy z UN Millenium Project (UNMP, 2005: 2). Rozvojové cíle tisíciletí jsou jistě finančně dosažitelné a technicky proveditelné, nicméně některé země budou potřebovat podstatně silnější rozvojovou pomoc, lepší přístup k informacím, moderním technologiím a rovněž silnější instituce. V rozvojových zemích jsou podmínky často špatné vzhledem k nedostatečným investicím do základních sociálních a jiných veřejných služeb. Následkem špatného zdravotního stavu lidí, špatné výživy, nízké vzdělanosti, omezeného přístupu k přírodním zdrojům a často i nevladatelnému populačnímu růstu se mnoho obyvatel rozvojových zemí dostává do cyklické pastí chudoby.

Dosáhnout zlepšení je v našich silách. Svědčí o tom i fakt, že se během 90. let podařilo celosvětově zvýšit průměrnou délku života z šedesáti na více než sedmdesát let, a míra dětské úmrtnosti naopak klesla ze sta na padesát dětí z tisíce nově narozených. Klesl i počet podvyživených ze zhruba 900 na 800 milionů a počet gramotných dospělých osob se zvýšil z 60 na 80 procent. Podíl venkovských rodin s přístupem k nezávadné vodě v rozvojových zemích se za posledních 30 let více než zpětinasobil. Otázkou zatím ještě zůstává udržitelnost těchto pozitivních výsledků.

### Závěr: letos se nerozhodne

Podle mnoha autorů se v letošním roce mělo rozhodnout o naplnění Rozvojových cílů tisíciletí. Že tomu tak není, je dnes už evidentní. Rozhodnou až následující léta a plnění letošních slibů. V sázce je však především důvěryhodnost vlád ekonomicky bohatých států

a důvěra mezinárodní veřejnosti v hospodářsky vyspělých i chudých zemích, u nichž by selhání mohlo způsobit apatii, podobně jako mnoho dřívějších neúspěšných velkých projektů a teorií. „Západní veřejnost nepozná, že hlavním důvodem selhání byla nedostatečná snaha jejich představitelů, a svalí tak vinu na neřešitelné bludné kruhy v rozvojových zemích“ (Lindner, 2005). V takovém případě bude ohrožena i důvěryhodnost mezinárodního systému, mnoha mezinárodních smluv a organizací, včetně Organizace spojených národů.

Je dobře, že se zpráva UNMP ohrazuje proti tvrzením, že rozvojová pomoc nepomáhá, a je naopak kontraproduktivní. Je nutné se podrobněji podívat, o jaké pomoci je řeč a kdo byl jejím příjemcem. Peníze vložené v rámci rozvojové pomoci pomáhají, musejí však být vydávány správně. Spolupráce se musí řídit potřebami adresátů, tedy chudých vrstev, a spolupracovat s nimi.



**Robert Stojanov** (1974) působí na Katedře geografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.  
*iguana@prfw.upol.cz*

#### Přehled použitých pramenů

LINDNER, Tomáš: Rok nula plus pět. Literární noviny č.7/2005 a Infoservis Člověka v tísní, o.p.s. Publikováno 3. 3. 2005. [cit. 2005-04-14]. Dostupné na [www.info\\_servis.net/art.php?id=1069233447](http://www.info_servis.net/art.php?id=1069233447)

NÁDVORNÍK, Ondřej: Co je rozvoj? In: Nádvorník, O.; Volfová, A. (editoři): Společný svět. Příručka globálního rozvojového vzdělávání. Člověk v tísní, společnost při ČT, Praha, 2004, str. 51–62. ISBN 80-903510-0-X

SACHS, Jeffrey D.: Demokratizace pomoci. [online]. Project Syndicate, 2005. [cit. 2005-04-26]. Dostupné z [www.project-syndicate.org/series](http://www.project-syndicate.org/series).

THE INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT (IBRD): Global Monitoring Report 2005. Millennium Development Goals: From Consensus to Momentum. [online]. Washington 2005. [cit. 2005-04-10] ISBN 0-8213-6077-9. Dostupné z [www.worldbank.org](http://www.worldbank.org)

UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME (UNDP): Human Development Report 2003. Millennium Development Goals: A compact among nations to end human poverty. [online]. New York, Oxford University Press, 2003. [cit. 2005-04-26] ISBN 0-19-521915-5. Dostupné na [hdr.undp.org/reports/global/2003/](http://hdr.undp.org/reports/global/2003/)

UNITED NATIONS MILLENIUM PROJECT (UNMP): Investing in Development. A Practical Plan to Achieve the Millennium Development Goals. Earthscan, New York 2005. [cit. 2005-04-20] ISBN: 1-84407-217-7. Dostupné na [www.unmillenniumpj.org/reports/index.htm](http://www.unmillenniumpj.org/reports/index.htm)